

Intervju sa Renom Redle i Vladanom Jeremićem

24. 1. 2020, Tamara Marković

Uoči pratećeg diskusionog programa izložbe Muzeja Jugoslavije *Devedesete: Rečnik migracija*, pod nazivom *Sigurna zemlja?*, koji govori o antiromskim politikama u Evropi, razgovarali smo sa umetnikom Renom Redle i umetnikom Vladanom Jeremićem, koji su ujedno i učesnici pomenute izložbe. U razgovoru (zakazanom za subotu, 25. januara u 16 časova), koji moderira saradnica Muzeja Jugoslavije, Mira Luković, pored njih će učestvovati i Dejan Marković, predsednik Foruma Roma Srbije i Saša Barbul, romski reditelj.

Rena Redle i Vladan Jeremić žive u Beogradu. Njihova umetnička praksa obuhvata crtež i tekst, video, fotografiju, instalacije i intervencije u javnom prostoru. Kroz zajedničku praksu Rena i Vladan istražuju preklapanja prostora umetnosti i politike, razotkrivajući goruće društvene protivrečnosti. Oni razvijaju transformativne potencijale umetnosti u kontekstu društvenih borbi. U saradnji sa društvenim pokretima angažuju se u debatama i borbama i šire svoje umetničke radove reprodukcijom u različitim medijima.

Izlagali su, između ostalog, u Bruklinskom muzeju u Njujorku (*AgitProp!*, 2016), na Pedeset šestom oktobarskom salonu u Beogradu (2016), u Muzeju savremene umetnosti u Ljubljani (2016), u *Distriktu*, u Berlinu (2017), na bijenalu *Autostrada* u Prizrenu (2017), u sklopu bijenala *Manifesta 12* u Palermu (*Politika disonance*, 2018), u Muzeju moderne umetnosti u Moskvi (2018), u <Rotoru> u sklopu festivala *Štajerska jesen* u Gracu (2018), u *Galeriji projekta* u Milanu (2019) i u Interkulturalnom muzeju u Oslu (2019).

Na izložbi *Devedesete: Rečnik migracija* izložena je njihova instalacija *Stambeno pitanje – Sigurna zemlja*, koja se kroz dugogodišnje istraživanje bavi pitanjem stanovanja, aspektima i uzrocima migracija romske populacije. U ovom radu pokazuje se kako funkcionise antiromski konsenzus u Evropi, ali se daje i perspektiva nade kroz predloge za stambene oblike i politiku solidarnosti.

Kako sami navodite, u svom radu istražujete prostor preklapanja umetnosti i politike. S tim u vezi – kako biste definisali to mesto preklapanja u svojoj praksi? Kako načelno razumete funkciju umetnosti u savremenom trenutku?

Savremena umetnost je izgubila značaj koji je imala u dvadesetom veku. Preovlađujući trend u umetnosti je danas biznis model u sferi finansija i u trgovini, gde se proizvode namenski objekti za tu razmenu. U najboljem slučaju zadatak umetnosti bio je da nevino preispituje sistem i neguje autonomiju umetničkog polja, iako je jasno da je postojanje takvog polja upitno. U današnjem okruženju proizvodnje umetničkog predmeta, mi želimo da razmišljamo o upotrebnoj vrednosti nasuprot fetišizaciji razmenske vrednosti i da iznedrimo praksu za određenu upotrebu u specifičnom trenutku i okruženju. Naša praksa nastaje nakon istrošenih obrazaca savremene umetnosti i ona pokušava da prevaziđe svet umetnosti kroz društvenu praksu, što neminovno uvlači politiku u igru. Distribucija umetničkog procesa ovde se može odvijati kroz

„političku upotrebnu vrednost“, a ne kroz razmensku vrednost putem tržišta umetnosti. Od važnosti je učešće drugih („ne-umetničkih“) pokretača u proizvodnji, distribuciji i recepciji rada. Cilj ovakve prakse je stvoriti organizaciono-političke forme za proizvodnju, kritiku i distribuciju umetnosti, koja zastupa emancipatorska usmerenja.

Budući da delujete u različitim kontekstima (javne institucije, javni prostori, civilni sektor itd.), u kojoj meri to uključujete u promišljanje i artikulaciju samog rada? Ujedno, da li smatrate da ti uslovi utiču na status i tumačenje vašeg rada i, ako je odgovor potvrđan, na koji način?

Različiti nivoi institucionalizacije i organizovanja utiču na proces nastanka i stvaranje, a samim tim i na tumačenje nekog rada. Kada započnemo umetničko istraživanje, mi prvo pokušavamo da izgradimo odnos prema ekonomskim, ideološkim i političkim aspektima samog istraživanja i objekta tog istraživanja. U obzir uzimamo da svaka vrsta institucionalizacije takođe podrazumeva stvaranje određene ideologije, koja utiče na tumačenja. Moguća transformativna praksa ima odliku da kritički obrađuje postojeće ideologije i formacije, da bi unapredila i testirala njihovu upotrebnu vrednost za određenu svrhu. To nije uvek moguće izvesti jer postoje fiksirane institucionalne ideologije. Pokušavamo da koristimo umetnički postupak kao funkcionalni element u konkretnim društvenim protivurečnostima, a ne radi stvaranja neke nove umetničke ideologije. U tom smislu se mogućnost transformativne umetničke prakse svesno ostvaruje u koaliciji sa društvenim emancipatorskim snagama, a one mogu biti i u okvirima javnih institucija, javnog prostora, civilnog sektora, sindikata ili pak unutar društvenih pokreta. Hoćemo da kažemo da sama forma organizovanja i nivo institucionalizacije ne fiksira uvek ulogu institucije u društvu, nego je to činilac podložan transformaciji. U njoj se ponekad može uspeti samo delimično, ali ponekad i ne, važno je pokušavati.

Šta izlaganje u javnom prostoru, a šta pozicioniranje vašeg rada unutar institucije znači za vas, kao stvaraoce?

Ne vidimo tu oštru podelu na javni prostor nasuprot unutrašnjosti institucije, nego radije pokušavamo prvo da sagledamo nivo institucionalizacije svakog društvenog organizovanja. Javni prostor takođe može da bude institucionalno kontrolisan iako se na prvi pogled može činiti da to nije. On takođe podleže komplikovanim društvenim pravilima. Rad sa institucijom podrazumeva prepoznavanje potencijala postojećih koncepata i sadržajnu reartikulaciju određenih praksi, stavljajući ih u pogon u aktuelnoj konjunkturi, u smislu intervencije u dati društveni kontekst i u savezništvu sa društvenim emancipatorskim snagama. Ova praksa koju zagovaramo je, dakle, transformativna jer ne odbacuje potpuno postojeće koncepte, ne vrši aproprijaciju, niti kolažira čitave elemente drugih umetničkih radova u smislu citata ili *ready-made* koncepata, kao što to radi savremena umetnost. Može se reći da naša praksa sama teži institucionalizaciji u smislu da se ona okreće ka istraživanju, analizi i artikulaciji određenih društvenih protivurečnosti, uz učešće drugih društvenih činilaca. Na primer, iz javne diskusije sa naučnicima i političarima o okviru rada *The Housing Agenda* proizašao je *Helsinški stambeni manifesto*, kasnije predložen evropskoj komisiji od strane romske organizacije iz Finske, kao preporuka u rešenju datog problema sa stanovanjem.

Dugo se bavite situacijom romske populacije u svom radu. Kako vidite aktuelnu poziciju Roma u Evropi, a kako u Srbiji?

Bavimo se tom problematikom od 2004. godine kada smo upoznali ljude ispod mosta *Gazela* u Beogradu. To naselje od 2009. godine više ne postoji. Od tada se neprekidno na

raznim nivoima bavimo problemom rasizma, koji većinska populacija ispoljava. U tom smislu naš rad se ne bavi romskom populacijom kao takvom, nego odnosom koji proizvodi isključenje određene grupe ljudi.

Cilj našeg rada je pokušaj pronalaženja rešenja i organizovanje konkretnih mera za poboljšanje života i rada ljudi koji su na margini društva, što je direktno proizašlo iz umetničkog rada. Pomenuli smo na primer *Helsinški stambeni manifesto*, koji donosi konkretna, primenljiva stambena rešenja i koji je do sada predstavljao upotrebnii dokument za mnoge praktičare i političare.

Vratimo se na uzrok problema – rasizam. On ima ekonomsku dimenziju i političku determinaciju i može služiti vladajućim klasama za regulisanje tržišta rada, odnosno putem rasizma i pravnih mehanizama za socijalno isključivanje, kao što je negiranje osnovnih ljudskih i socijalnih prava, prava na dostojanstven rad, kretanje i ličnu dokumentaciju, lako se može stigmatizovati određena društvena grupa. Najčešći okidač za mehanizam isključivanja i stigmatizaciju ide preko boje kože i etničke pripadnosti. Anticiganizam je stoga jedan od najstarijih oblika evropskog rasizma, a njegovu eskalaciju videli smo tokom Drugog svetskog rata, kada je izvršen genocid. Anticiganizam označava mržnju prema Romima, njihovu marginalizaciju i progon svuda u svetu. U Srbiji je marginalizacija Roma i dalje prisutna, a prema većini pokazatelja i nakon velikog marša prema ulasku u EU postaje jasno da skoro ni u jednoj sferi života nije došlo do poboljšanja uslova života za ove ljude.

Koji su dometi umetničkog angažmana u osvetljavanju društvenih problema i podsticanju na njihovo rešavanje?

Ako domet angažmana ostane samo u umetničkom polju, onda je on zaista neznan. Zato i zagovaramo transformativnost umetnosti, izlaženje izvan umetničke prakse i stapanje sa političkom i društvenom praksom. Izlazak van specijalizovanog polja jedne oblasti uvek je bolan proces jer je takva transformativna praksa često u kontradikciji sa osnovnom ideologijom autonomije umetnosti i estetskog fetišizma. U slučaju kada se eksplicitno zauzima jedna strana (partizanstvo) i ukida se „objektivna”, pasivna pozicija kontemplacije, treba zasnovati novu autonomiju, ali sada u odnosu na moralne i pravne kategorije koje proizlaze iz dominantne liberalne ideologije (art for social change). Transformativna umetnička praksa koju predlažemo nije estetizacija političkog ili društvenog (u smislu prenosa vanestetske ideologije u umetničko polje), jer u njoj učestvuju sami društveni činiooci i ostvaruje se u društvenom polju. Na ovaj način, ali i u samom tehničkom postupku u postprodukciji i kroz reprodukciju naših umetničkih proizvoda i njihovim prevođenjem u razne medijske formate u zavisnosti od novih okolnosti, defetišizira se umetnički postupak.